Raportti eduskunnalle Suomen 1325-toimintaohjelman toimeenpanosta vuonna 2017 Puolustusvoimissa

1. Yleistä

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi vuonna 2000 päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus”, jonka täytäntöönpanoon jäsenvaltiot ovat sitoutuneet. YK:n peruskirjan periaatteisiin ja tavoitteisiin tukeutuen päätöslauselman päätavoitteina on vahvistaa naisten roolia ja päätösvaltaa konfliktien ehkäisyssä, ratkaisemisessa ja rauhanrakentamisessa sekä lisätä merkittävästi naisten turvallisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Päätöslauselma 1325 ja sitä seuranneet seitsemän Naiset, rauha ja turvallisuus -päätöslauselmaa tuovat vahvasti esille kaikkien väestöryhmien huomioon ottamisen konflikteissa. Ei ainoastaan naisten ja tyttöjen, vaan myös miesten ja poikien erityistarpeet tulisi ottaa huomioon.

Suomi julkisti vuonna 2008 kansallisen toimintaohjelman päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” toimeenpanemiseksi. Päätöslauselman toimeenpanon tehostamiseksi uusi, tavoitteellinen toimintaohjelma laadittiin vuosille 2012–2016. Kolmas toimintaohjelma käsittää vuodet 2018 -2021. Vuonna 2017 toiminnan kehittämistä jatkettiin toisen kansallisen toimintaohjelman periaatteilla.

Toimintaohjelmat on laadittu yhteistyössä ministeriöiden, kriisinhallintaa toteuttavien tahojen (Kriisinhallintakeskus CMC Finland ja puolustusvoimat), kansalaisjärjestöjen sekä tutkimuslaitosten asiantuntijoiden kanssa. Vastaavasti toimintaohjelman toimeenpanoa seurataan ryhmässä, jossa on mukana ministeriöiden, kriisinhallintaa toteuttavien tahojen, kansalaisjärjestöjen ja tutkimuslaitosten asiantuntijoita.

2. Toimintaohjelman toimeenpano Puolustusvoimissa

Puolustusvoimien hallintoyksiköissä toiseen kansalliseen toimintaohjelmaan kirjattu toiminnan kehittäminen on perustunut vuonna 2014 laadittuun Puolustusvoimien hallinnolliseen määräykseen ”*YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaan 1325 perustuvan sotilaallisen kriisinhallinnan gender-toiminnan toimeenpano ja eri toimijoiden vastuut*”. Määräys on laadittu Pääesikunnan koulutusosastolla, ja koulutusosasto koordinoi Naiset, rauha ja turvallisuus – näkökulman kehittämistä puolustusvoimissa.

Naiset, rauha ja turvallisuus-agendaa on edistetty valtavirtaistamalla sukupuolinäkökulmaa operatiiviseen toimintaan, kehittämällä koulutusta kansallisesti (rotaatiokoulutus, Maanpuolustuskorkeakoulu ja Puolustusvoimien kansainvälinen keskus) ja yhteistyössä Pohjoismaisen Nordic Centre for Gender in Military Operations – keskuksen (NCGM) kanssa sekä pyrkimällä lisäämään naisten määrää kriisinhallintatehtävissä.

3. Operatiivinen toiminta

Kriisinhallintaoperaatioissa on kehitetty gender näkökulman huomioon ottamista operaatioiden suunnittelussa, toimeenpanossa ja seurannassa. Suunnittelun yhteydessä pyritään ottamaan aikaisempaa paremmin huomioon eri väestöryhmät, ja operaatioita koskeviin raportteihin on lisätty gender-osio. Käytännössä esimerkiksi Libanonin Unifil-operaatiossa

on partioihin sijoitettu mahdollisimman paljon naissotilaita, jolloin he voivat toimia roolimalleina paikallisväestölle. Cimic toimintaa on pyritty kehittämään niin, että ne palvelevat aikaisempaa paremmin paikallisväestön perheitä ja heidän lapsiaan. Toiminnan painopistettä on siirretty esimerkiksi teiden rakentamisesta koulutuksen ja terveydenhuollon kehittämiseen.

4. Kriisinhallintajoukkojen asiantuntijoiden ja johdon koulutus NCGM - keskuksessa

Asiantuntijoiden ja johdon koulutusta toteutetaan yhteistyössä Ruotsissa toimivan Nordic Centre for Gender in Military Operations (NCGM) – keskuksen kanssa. Puolustusvoimien edustajia toimii keskuksen toimintaan ohjaavassa ohjausryhmässä sekä toiminnan kehittämistä suunnittelevassa asiantuntijatyöryhmässä. Lisäksi keskuksessa toimii yksi suomalainen työntekijä kurssinjohtajan ja opettajan (course director and instructor) tehtävässä, ja Puolustusvoimat lähettää pyydettäessä opettajia keskuksen kursseille ja seminaareihin.

Puolustusvoimien henkilöstöä koulutetaan keskuksen **gender-neuvonantajien** ja **gender-kouluttajien kursseilla** sekä kriisinhallintajoukkojen **komentajien ja puolustusvoimien ylimmän johdon seminaareissa**. Vuonna 2017 suunniteltiin uutena toimintamuotona NCGM:n tukemia kursseja ja seminaareja, jotka toteutetaan Suomessa. Ensimmäinen NCGM:n tukema Suomessa toteutettu kurssi **oli kouluttajakoulutuskurss**i vuonna 2017.

Suomi on kouluttanut vuosina 2012 - 2017 NCGM:n kursseilla yhteensä 29 gender-neuvonantajaa, joista viisi suoritti kurssin vuonna 2017. Kouluttajakoulutuskurssin on suorittanut Ruotsissa kahdeksan suomalaista, joista kolme suoritti kurssin vuonna 2017. Lisäksi NCGM:n tukeman, Suomessa toteutetun kouluttajakurssin suoritti 17 suomalaista. Kriisinhallintajoukkojen komentajille suunnattuun seminaariin on osallistunut kahdeksan henkilöä, heistä kaksi vuonna 2017. Kansainvälisiin asevoimien ylimmän johdon seminaareihin on osallistunut viisi suomalaista, heistä yksi vuonna 2017.

5. Kriisinhallintajoukkojen asiantuntijoiden ja johdon koulutus Maanpuolustuskorkeakoulussa ja Puolustusvoimien kansainvälisessä keskuksessa

Maanpuolustuskorkeakoulu ja Puolustusvoimien kansainvälinen keskus sen osana pyrkivät kansainvälisissä yhteyksissä ja yhteistoiminnassa pitämään esillä gender-näkökulmaa ja edistämään sen huomioon ottamista. Maanpuolustuskorkeakouluun perustettiin vuonna 2015 uusi gender-asiantuntijan virka. Erityisasiantuntija on kehittänyt gender-koulutusta Puolustusvoimien kansainvälisen keskuksen kursseilla sekä käynnistänyt Maanpuolustuskorkeakoulun perus- ja jatkotutkinto-opintojen gender-koulutusosuuksien kehittämisen.

Maanpuolustuskorkeakoulun kadettikoulussa gender-asioiden koulutusta annetaan tällä hetkellä sotatieteen maisteriopinnoissa. Joissakin sotilaallisissa harjoituksissa harjoitellaan gender näkökulman huomioon ottamista operaatioissa.

Puolustusvoimien kansainvälinen keskus toimii NATO:n "sotilaallinen kontribuutio rauhan turvaamisessa" (MC2PS) aihealueen koulutuskoordinaattorina, ja tähän vastuuseen liittyy myös naiset, rauha ja turvallisuus teemojen sisällyttäminen aihealueen koulutukseen ja harjoitustoimintaan. Lisäksi kansainvälinen keskus oli mukana EU:n kansainvälisessä Gaming for Peace -projektissa,jonka tarkoituksena on kehittää kriisinhallintakoulutusta erityisesti ”pehmeiden taitojen” osalta ja tukea sitä pelillistämisen ja teknologian keinoin. Peleillä voidaan kehittää esimerkiksi neuvottelutaitoja, yhteistyökykyä sekä tietoisuutta kulttuurisidonnaisista asioista ja gender-asioista. Projektia johtaa Irlanti, ja Suomessa projektissa on haastateltu 30 sotilas- ja siviilikriisinhallintaoperaatioihin osallistunutta henkilöä.

Noin 80 prosentissa kansainvälisen keskuksen omista kursseista käsitellään gender-asioita. Nämä kurssit on suunnattu erityisesti operaatioiden johtoon nimitettäville sekä asiantuntijatehtäviin ja sotilastarkkailijoiksi lähteville, ja kursseille osallistuu suomalaisten ohella run-

saasti ulkomaalaisia opiskelijoita. Uutena kurssina toteutettiin vuonna 2017 "UN military observationers and experts on mission" -kurssi, jonka opiskelijoista puolet oli naisia.

6. Rotaatiokoulutus

Kriisinhallintajoukkojen rotaatiokoulutuksessa Porin prikaatissa annetaan kaikille operaatioon lähteville perustiedot päätöslauselmasta 1325, gender-toiminnasta, rikosoikeudellisesta vastuusta ja käytännesäännöistä. Kutakin asiaa opetetaan yksi tunti. Lisäksi muutamassa rotaatiokoulutukseen liittyvässä käytännön harjoituksessa opetellaan gender-toimintaa.

7. Kriisinhallintaoperaatioissa palvelevat naiset, miehet ja asiantuntijat

Naiset, rauha ja turvallisuus – agenda edellyttää kriisinhallintajoukoilta jatkuvaa yhteydenpitoa paikallisväestön naisiin heidän tilanteensa ja turvallisuusuhkiensa arvioimiseksi. Useissa kohdemaissa tämä yhteydenpito on helpompaa naissotilaille, jonka vuoksi Puolustusvoimissa on pyritty lisäämään naisten osuutta erilaisilla rekrytointikampanjoilla, joissa naiset ovat näkyvästi esillä.

Naisten määrä sotilaallisen kriisinhallinnan tehtävissä on vaihdellut eri vuosina noin 10 - 25 hengen välillä, joka on noin 3 - 5 prosenttia kaikista kriisinhallintatehtäviin osallistuvista. Vuoden 2017 lopussa Suomella oli sotilaallisen kriisinhallinnan tehtävissä yhteensä 492 henkilöä, joista 27 (5,5 prosenttia) oli naisia. Afganistanin Resolute Support operaatiossa työskenteli gender advisor. Libanonin UNIFIL-operaatiossa, Irakin OIR-operaatiossa ja Kosovon KFOR-operaatioissa työskenteli kussakin gender focal point.

Sotilaallisen kriisinhallinnan johtotehtävissä ei työskentele tällä hetkellä yhtään suomalaista naista. Koska sotilasura tuli naisille mahdolliseksi vasta vuonna 1995, on korkein naisupseerin sotilasarvo majuri, mikä on liian alhainen sotilasarvo ylimpiin johtotehtäviin nimittämiseksi

8. Pääesikunnan toiminta

Suomen ja Naton rauhankumppanuuden yhteistyöhankkeisiin (PARP) liitettiin vuonna 2014 gender-toiminta ja sen kehittäminen. Gender-yhteistyöhankkeessa edellytetään, että Suomi kehittää gender-toimintaa ja siihen liittyvää kriisinhallintahenkilöstön koulutusta niin, että suomalaiset kriisinhallintajoukot kykenevät ottamaan gender-näkökulman huomioon Naton johtamien kriisinhallintaoperaatioiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Pääesikunnan koulutusosastolla laaditussa gender-toimintaa ja toimijoiden vastuita käsittelevässä määräyksessä on otettu huomioon yhteistyöhankkeen vaatimukset.

Lessons Identified ja Lessons Learned -toimintaa kehitetään Pääesikunnan koulutusosastolla. Tulevaisuudessa toimintaa laajennetaan niin, että näillä menetelmillä saadaan tietoa gender-toiminnan vaikuttavuudesta operaatioissa ja kohdemaissa. Toistaiseksi näitä tietoja ei ole käytettävissä.

Pääesikunnalla ei ole tiedossa käytännesääntöjen rikkomiseen tai hyväksikäyttöön liittyviä tapauksia vuodelta 2017, joten tällaisiin ei ole ollut tarvetta puuttua.